

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Imiona i nazwisko autora rozprawy: Anna Zarazińska-Chromińska

Stopień / tytuł naukowy oraz imiona i nazwisko promotora rozprawy: Prof. Dr hab. Peter K. Jonason

Stopień / tytuł naukowy oraz imiona i nazwisko promotora/promotorów lub promotora pomocniczego: Dr hab. Anna Zajenkowska

Temat rozprawy doktorskiej: *Czy życie pełne zagrożeń sprzyja wierze w spiski?*

Podejście integrujące perspektywę ewolucyjną, dyspozycyjną, motywacyjną i kontekst sytuacyjny.

Słowa kluczowe: przekonania spiskowe, motywacja, osobowość, percepcja sytuacji, przeciwności losu, teoria historii życia

Streszczenie

W literaturze nad przekonaniem spiskowym brakuje spójnego ujęcia wyjaśniającego, dlaczego jedne osoby są bardziej podatne na popieranie takich przekonań niż inni. Niniejsza rozprawa wypełnia tę lukę przez porównanie i integrację czterech perspektyw: (1) ewolucyjno-rozwojowej opartej na kalibracji do sygnałów ekologicznych, (2) osobowościowej obejmującej Wielką Piątkę i Mroczną Triadę, (3) motywacyjnej w ujęciu behawioralnych systemów aktywacji i hamowania oraz (4) sytuacyjnej opartej na percepcji cech i sygnałów sytuacji. Program badawczy obejmował trzy badania korelacyjne i dwa eksperymenty. Miary wykorzystane w badaniach uwzględniały ogólne i lokalne (specyficzne treściowo) przekonania spiskowe, cechy osobowości, systemy motywacyjne, postrzeganą niekorzystność warunków ekologicznych (surowość i nieprzewidywalność) oraz cechy sytuacji.

Wyłoniły się trzy stabilne wzorce. Po pierwsze, tam, gdzie porównywaliśmy oba typy przekonań spiskowych, okazało się, że przekonania ogólne były wyższe niż lokalne. Po drugie, krótkotrwałe indukcje surowości i nieprzewidywalności nie podnosiły poziomu przekonań

spiskowych. W analizach łączonych konteksty bezpieczeństwa i surowości dawały wyższe wyniki niż przewidywalność, nieprzewidywalność i warunek neutralny, co sugeruje rolę tonu emocjonalnego i chwilowego zaangażowania. Po trzecie, dane korelacyjne częściowo wspierają ideę kalibracji ekologicznej: przekonania spiskowe rosły wraz z oceną świata jako bardziej surowego, konkurencyjnego i niebezpiecznego, natomiast globalny wskaźnik historii życia nie wiązał się jednoznacznie z naszymi wynikami. Dodatkowo, silniejsze przekonania spiskowe współwystępowały z niższą refleksją analityczną, wyższym napędem dążeń, silniejszym poszukiwaniem zabawy oraz spostrzeganiem sytuacji jako bardziej wrogich, zwodniczych, negatywnych, jednocześnie też jako pozytywnych, społecznych, zorientowanych na dobór partnera. Wśród antagonistycznych cech osobowościowych makiawelizm pośredniczył w związku między przeciwnościami losu w dzieciństwie a ogólnymi przekonaniem spiskowymi. Związki ze strategiami radzenia sobie były słabe lub nieistotne, a różnice płci niewielkie i niestabilne. Wstępna ocena lokalnej skali przekonań spiskowych była obiecująca pod względem rzetelności oraz analiz EFA i CFA.

Podsumowując, ludzie codziennie oceniają napływające do nich sygnały, a oceny ważności tych sygnałów są kształtowane przez ich rozwój, cechy, motywację i kontekst sytuacyjny. Następnie te oceny prowadzą do osądów, które mogą przyjmować postać przekonań spiskowych. Wartością dodaną pracy jest: (1) integracja czterech podejść, (2) replikacja efektu domenowego polegającego na przewadze miar ogólnych przekonań spiskowych nad miarami lokalnymi, oraz (3) pokazanie granic krótkotrwałych indukcji eksperymentalnych. Rekomendujemy bardziej wiarygodne i angażujące ekspozycje z kontrolą manipulacji oraz bezpośredni pomiar tożsamości i zakorzenienia przy wyjaśnianiu przekonań lokalnych. Przyznajemy także, że poza realizacją zaplanowanych badań autorka rozwijała kompetencje badawcze i organizacyjne. Szczegółowy wykaz tych aktywności zamieszczono na końcu rozprawy.